

Yazar/AuthorŞule Öt

Yüksek Lisans Mezunu

Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Temel İslam Bilimleri, İstanbul-Türkiye

<https://orcid.org/0009-0008-7128-721X>

Marmara University, Institute of Social Sciences,

Basic Islamic Sciences, Istanbul-Turkey

e-posta: sulebetulot@gmail.com

(Sorumlu Yazar/Corresponding author: Şule Öt)

Makale Bilgileri/Article Information

Tür-Type: Araştırma makalesi-Research article

Geliş tarihi-Date of submission: 12. 07. 2025

Kabul tarihi-Date of acceptance: 03. 09. 2025

Yayın tarihi-Date of publication: 15. 09. 2025

Hakemlik-Review

Hakem sayısı-Reviewers: İki Dış Hakem-Two External

Değerlendirme-Rewiev: Çift Taraflı Kör Hakemlik-Double-blind

Etik/Ethics

Etik beyan- Ethical statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Benzerlik taraması- Plagiarism checks

Yapıldı-İntihal.net-Yes-İntihal.net

Çıkar çatışması-Conflict of interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Finansman-Grant Support

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

No funds, grants, or other support was received.

Lisans- License

CC BY-NC 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>**Atıf- Citation (Chiago)**Öt (Şule). “Ümidî Divanı’nda Sevgilinin Güzellik Unsurları”. *Anadolu Mecmuası* c.4, s. 10 (Ağustos, 2025): 44-47.**The Beauty Elements Of The Beloved In Ümidî's Divan****Abstract**

Ümidî, a classical Ottoman poet who lived in Istanbul during the Ottoman period, is among the relatively understudied figures in Turkish-Islamic literature. Information about Ümidî is obtained from biographical sources (tezkiyes) of his time, and it is known that he composed a Divan. His Divan offers valuable insight into the poetic construction of love, beauty, and literary style within the tradition of Ottoman classical poetry. In this context, Ümit Bağatur—a doctoral researcher in Turkish-Islamic literature—has carried out a study examining the “The Beauty Elements of the Beloved” depicted in the Ümidî’s Divan. Published in 2025 by İlâhiyât Publishing, the work is divided into two main sections. In the first section of the work, the author analyzes elements of beauty attributed to the beloved, based on selected couplets from the Divan accompanied by textual analysis and commentary. In the second section, idiomatic expressions and repeated word groups that reveal the poet’s stylistic characteristics are examined. Through a close reading of the text, the study aims to reveal the distinctive literary features of Ümidî’s poetry, his stylistic choices, and the extent to which his work reflects the cultural and intellectual context of his time. In doing so, it contributes to a deeper understanding of the aesthetic and conceptual dimensions of Ottoman divan literature.

Keywords: Ümit Bağatur, Ümidî, Divan, Beloved, Beauty elements**Ümidî Divanı’nda Sevgilinin Güzellik Unsurları****Öz**

Osmanlı dönemi İstanbul’unda yaşamış bir divan şairi olan Ümidî, Türk İslam edebiyatı alanında az çalışılmış isimlerden biridir. Ümidî hakkında yaşadığı dönemde tezkirelerden bilgi edinilmekte ve onun bir Divan kaleme alındığı bilinmektedir. Onun Divanı, klasik Osmanlı şiiri geleneği içerisinde aşkın, güzelliğin ve sevgilinin nasıl bir bakış açısıyla ele alındığına ışık tutması bakımından zengin bir malzeme sunar. Bu bağlamda, Türk İslam edebiyatı üzerine doktora çalışması yapan Ümit Bağatur, Ümidî Divanı’nda zikredilen “Sevgilinin Güzellik Unsurları”nı inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. 2025 yılında İlâhiyât Yayınları tarafından yayımlanan eser, iki ana bölümden oluşmaktadır. Eserin ilk bölümünde yazar, Ümidî Divanı’nda sevgiliye atfedilen güzellik unsurlarını tetkik etmiştir. Bunu yaparken Divan’daki beyitlerden örnekler sunmuş ve metinlerin şerhini yapmıştır. İkinci bölümde ise şairin üslûp özelliklerini ortaya koyan deyimler ve tekrar edilen kelime grupları değerlendirilmiştir. Bağatur bu çalışmada, Ümidî’nin şiirine özgü edebî özellikleri, üslûp tercihlerinin yanı sıra yaşadığı dönemin kültürel ve entelektüel birikimini nasıl yansıttığını da ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle eser, Osmanlı divan edebiyatının estetik boyutlarını ve dönemin zihniyetini anlamaya yönelik önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ümit Bağatur, Ümidî, Divan, Sevgili, Güzellik unsurları.

Eserin adı: Ümîdî Divanı’nda Sevgilinin Güzellik Unsurları

Yazar: Ümit Bağatur

Basım yeri: Ankara

Yayınevi: İlâhiyât

Basım yılı: 2025

Sayfa sayısı: 144

16. yüzyıl, Osmanlı devletinde hemen her alanda büyük ilerlemelerin yaşandığı bir dönemdir. Divan edebiyatının, özellikle şiir alanında en parlak çağı, bir başka ifadeyle “altın çağı” yine 16. yüzyıl olarak ifade edilir. Öyle ki Bâkiler, Fuzûliler bu dönemde yaşamıştır. Bu şairlerin yanı sıra divan edebiyatına katkı sağlamış pek çok şair bu minvalde zikredilebilir. Bu devrin şairleri arasında ismi anılan ve çeşitli tezkirelerde kendisine yer verilen Ümîdî, şu ana dek pek dikkat çekmemiş olduğundan şair hakkında yeterli çalışma yapılmamıştır. Böylece İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslam Edebiyatı Anabilim dalında doktora eğitimi alan Ümit Bağatur, Ümîdî’nin Divanı’ndaki edebî yaklaşımını ortaya koyan bir çalışma hazırlanmasının gereğini fark etmiştir.

Ümîdî, asıl adı Ahmet olan, İstanbullu, vefatı h. 979/m. 1571 şeklinde kaydedilmiş olan ve genç yaşta vefat etmiş bir divan edebiyatı şairidir. İstanbul’da devrinin önde gelen hocalarından iyi bir medrese öğrenimi alarak eğitimini tamamlamıştır. Şairin bir de Sıdkî mahlasını kullandığı bilinmekle birlikte Divan’ını Ümîdî mahlasıyla kaleme aldığı görülmektedir. İlk dönem şiirlerini Sıdkî mahlasıyla kaleme almıştır. Şiirleri “güzel” ve kendisi maharetli bir şair olarak anılmıştır.

Ümîdî Divanı, Muhammed Selvi tarafından “Ümîdî, Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı” adıyla bir yüksek lisans tezinde metin içi tercümesi yapılarak incelenmiştir. Ancak söz konusu tezde Divan’daki “sevgiliye dair güzellik unsurları” ayrıntılı olarak tetkik edilmemiştir. Bu nedenle Bağatur, “Ümîdî Divanı’nda Sevgilinin Güzellik Unsurları, Deyimler ve Tekrarlanan Kelime Grupları”nın tespit edilmesini hedeflemiştir. Yazar, böylece Ümîdî’nin çağdaşları arasındaki durumunu, divan edebiyatına katkısını ve döneminin zihniyetinden etkilenme noktasındaki hususiyetlerini ortaya koymuştur.

Çalışmada şairin Divan’ı konu başlıklarına uygun olarak tasnif edilmiştir. Yazar, ana kaynak olarak Muhammed Selvi’nin mezkûr eserini esas almıştır. Başlıklar ve tasnifte Mehtap Erdoğan tarafından kaleme alınan *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili* adlı eserden faydalanmıştır. Metin şerhi metodunda Nihat toprak editörlüğünde alan hocalarınca hazırlanan *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Metin Şerhi* kitabı örnek alınmıştır. Sözlük noktasında ise Ziya Şükûn’un *Farsça-Türkçe Lügat: Gencinei Güftar Ferhengi Ziya* ve Ferit Devellioğlu’nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* sözlüklerinden istifade etmiştir. Yazar, şiirlerde yer al alan deyimlerin tespitinde ise Ömer Asım Aksoy’un *Deyimler Sözlüğü* gibi eserleri tercih etmiştir. Kaynakçada yan eserlerden daha ziyade ana eserlere yer vermiştir. Bununla beraber divan edebiyatı alanında çalışmasıyla ilgili makaleleri de kaynakçaya almıştır. İlgili ana kaynakların kullanımları çalışmanın kaynakçasını kuvvetlendirmiştir.

Kitap, önsöz, giriş, iki ana bölüm ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Yazar, önsözünde çalışmanın konusunu ve konuyu işlemekteki temel hedefini izah etmiştir. Giriş kısmında (13-21) çalışmanın amacı, önemi, metodu ve kaynaklarını ortaya koyarak Ümîdî'ye dair okuyucuya genel bir biyografik çerçeve sunmuştur. Ayrıca onun edebî kişiliğine dair bilgi vermiştir. Çalışmanın Giriş kısmında esere dair sunulan bilgiler araştırmacılar için faydalı olmuştur.

Kitabın büyük yekûnunu oluşturan birinci bölüm (23-84), Divan'daki "Sevgilinin Güzellik Unsurları"nın tek tek ele alındığı ve Divan'dan beyitlerle örneklenilerek izah edildiği kısımdır. Çünkü Divan'daki ana tema sevgilidir. Ümîdî, sevgiliye ait her unsuru betimlemelerle ve inceliklerle bezemiştir. Ele alınan beyitlerde sevgilinin güzellik unsurlarından yüz, saç, ağız, dudak, yanak, bel, ayak, el, boy ve kıyafet gibi fiziksel unsurlar dikkat çekmiştir. Şairin bu unsurlar için kullandığı her teşbih, yaşadığı dönemin edebî zevkinden ne derecede etkilendiğini göstermesi bakımından büyük öneme sahiptir. Öyle ki bu dönemde sık rastlanılan sevgiliye dair güneş, ay, çiçek, şarap, inci, fidan gibi pek çok benzetme ögesi Ümîdî Divanı'nda da kendini göstermiştir. Sevgilinin güzelliği şairi yaralayıp ağlatan bir tatlı yara olmakla beraber şair için hakkında sayfalarca kelâm edilmesi gereken bir övgü konusudur. Hâl böyleyken Ümîdî bu acı çekme hâinden memnun ve razı denilse mübalağa sayılmayacaktır. Yazar delil olarak zikrettiği her beyti günümüz Türkçesiyle izah ederek beyitlerin yanında nazım şekillerini kısaltmalarla belirtmiş, beyit numaralarını eklemiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü (85-134) ise "Ümîdî Divanı'nda Deyimler ve Tekrar Grupları" adını taşımaktadır. Bu bölümde yazar, Divan'da sıkça başvurulmuş bir üslûp özelliği olması bakımından deyimleri ve tekrar gruplarını incelemiştir. Zira bunlar, şairin edebî zevkini ortaya koyan göstergelerdendir. Tam kaside formuna yakın bir eser vermiş olan şair, kaside ve gazellerinin birçok yerinde deyimlerden istifade etmiştir. Bu sayede şairin yaşadığı dönemde kullanılan deyimler hakkında bilgi sahibi olmak mümkün olmuştur. Yazar bu bölümü deyimler ve tekrarlanan kelime grupları olarak iki alt bölümde tasnif etmiştir. Deyimlerin kimi zaman bir arada kimi zaman bölünmüş hâlde kullanıldığı fark edilmiştir. Bu deyimlerden bazıları günümüzde hâlâ kullanılmaktadır: İki büküm olmak, gönül çalmak, yüz sürmek, ayağını öpmek gibi.

Netice itibarıyla Ümîdî, sevgilinin güzelliğine dair zikrettiği unsurları, klasik Türk şiiri mazmunlarına uyumlu şekilde kullanmıştır. Sade bir dil kullanarak ele aldığı şiirlerinin ana temasını aşk oluşturmuştur. Aşkı anlatırken kullandığı unsurlar çalışmada birer birer ele alınarak açıklanmıştır. Yine bu temanın hâkim olduğu beyitlerde karşımıza çıkan deyimler ve tekrar grupları da yazar tarafından okuyucunun dikkat-i nazarına sunulmuştur. Bu durum, dönemin kendine has dil üslûbunu çağımıza taşıması bakımından kıymetli bir kaynak niteliğindedir. Malum olduğu üzere hiçbir şair yoktur ki yaşadığı dönemin kültürel dinamiklerini eserlerine yansıtmamış olsun. Osmanlı gibi muhtelif kültürleri bünyesinde barındıran bir imparatorluğun en parlak döneminde yaşamış Ümîdî de Divan'ında bu kültürel birikimi ortaya koymuştur. Onun eserini incelemek bu yönüyle kültürel tarihimize bir kapı aralamak anlamına da gelmektedir. Zira yazar, Ümîdî'nin Divan'ında dinî, tarihî, mitolojik isimler ve olaylara sıklıkla yer vermesinden ötürü bilgi birikiminin fazla oluşuna dikkat çeker. Ancak buna rağmen Ümîdî medrese eğitimi tamamladıktan sonra müderris olarak atanamamış, bu konudaki sitemini ise beyitlere dökerek dile getirmiştir. Son olarak yazar, Ümîdî'nin yaşadığı dönemde tezkirelerde adına yer verildiğini belirtirken şiirlerinin sade ve akıcı olduğunu ifade etmiştir.

Kaynakça

Bağatur, Ümit. *Ümîdî Divanı'nda Sevgilinin Güzellik Unsurları*. Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2025.